

Інформаційні джерела:

1. Борисюк О. В., Матвійчук Н. М., Хмелярська Л. А. Особливості розвитку фінансового ринку під час війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. С. 2.
2. Кількість комерційних банків в Україні з 2019 по 2024 рр. / Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>
3. Основні показники діяльності банків / Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/2024-01/>
4. Статистика страхового ринку України за 2019 – 2022 рр. / FORINSURER. URL: <https://forinsurer.com/files/file00745.pdf>
5. Страховий ринок України. Підсумки 2023 року. URL: <https://insa.com.ua/blog/strahovuj-rynok-ukrayiny-pidsumky-2023-roku/>
6. Інформаційна довідка щодо ринків капіталу України протягом 2019 – 2023 рр. / НКЦПФР. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/informatsiina_dovidka_za_hruden_2023_.pdf

ФІСКАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Можаровський В.В., здоб. ВО
Макогон В.В., канд. екон. наук, доц.
Державний біотехнологічний університет

Враховуючи значимість розвитку малого підприємництва, спрощена система оподаткування, як спеціальний податковий режим, була запроваджена саме для зниження податкового навантаження та стимулювання до прозорості ведення діяльності у сфері малого бізнесу в Україні. Як зазначають науковці, спрощена система оподаткування (ССО) була створена з метою стимулювання підприємницьких ініціатив, зокрема за допомогою полегшення обліку та звітності, що сприяло вступу на ринок нових учасників, зокрема фізичних осіб-підприємців (ФОП). З моменту її введення, ССО зазнала ряд змін, що торкнулись таких аспектів, як: розмір єдиного податку (ЄП), методика його обчислення, список податків, що замінюються ЄП, а також критерії, які визначають можливість для підприємств та ФОП застосовувати ССО. Сьогодні спрощена системи оподаткування надає можливість замінити низку податків єдиним податком, що спрощує облік та знижує податкове навантаження, однак попри це малий бізнес має додаткові бюджетні навантаження, що створює непрозорі умови для створення та функціонування суб'єктів малого підприємництва.

Порядок функціонування цього спеціального режиму оподаткування змінювався та коригувався неодноразово, передбачаючи то значне послаблення критеріїв та порядку застосування цього режиму, то навпаки їх посилюючи. Раз від разу виникало питання доцільності існування такого пільгового режиму оподаткування малого та мікробізнесу – чи варто державі створювати сприятливі умови для розвитку малого бізнесу, чи не сприяє це подальшому

поширенню схем мінімізації або ухилення від сплати податків, чи шкодить ця система реалізації фінансового потенціалу країни та її регіонів, хто реально користується спрощеною системою оподаткування та яка реальна фіскальна та економічна роль таких патинків.

Саме малий бізнес розширює спектр товарів і послуг, які пропонуються споживачам, підтримує високий рівень конкуренції. Тому його податкове стимулювання, зокрема шляхом застосування спрощеної системи оподаткування, звітності й обліку, є одним із важливих чинників, що забезпечує його стабільний розвиток.

Як показали дослідження, стабільна динаміка податкових надходжень від сплати єдиного податку спостерігалася у довоєнні періоди, навіть у період пандемії COVID-19. Темп зростання сплаченого єдиного податку у довоєнному 2021 році порівняно із попереднім періодом становив 122%, що в абсолютній величині склало 8251,4 тис. грн. зростання податкових надходжень від платників єдиного податку. З початком повномасштабної війни у 2022 році приріст єдиного податку дещо знизився і становив лише 2% попереднього довоєнного року. Проте, вже у 2023 році надходження єдиного податку зросло на 18% відносно 2022 року. Незважаючи на загальні тенденції зменшення податкових надходжень від місцевих податків і зборів у 2022 році, єдиний податок має стабільну тенденцію до зростання як в абсолютній величині, так і в структурі місцевих податків та зборів. У 2023 році порівняно із 2022 роком сума сплаченого єдиного податку збільшилася на 8578,9 тис грн, а порівняно з довоєнним 2021 роком – збільшилася 9522,9 млн. грн., а його частка у загальній сумі місцевих податків зросла на 4,3%.

Надходження єдиного податку від окремих платників дещо відрізняється від загальної тенденції. Константою залишається те, що основна сума єдиного податку сплачується фізичними особами-підприємцями (1–3 групи), хоча частка сплаченого ними єдиного податку зменшилася. У довоєнному періоді ФОПи формували від 67,2% до 75,2% загальної суми сплаченого єдиного податку. Під впливом воєнних податкових трансформацій їх частка скоротилася до 68,1%. Разом із цим, значне зростання спостерігається за сумою сплаченого єдиного податку юридичними особами: у 2022 році порівняно із 2021 роком на 3668,8 млн грн, а у 2023 році порівняно з 2022 роком – на 2094,4 млн. грн.

Така варіація сплаченого єдиного податку обумовлена інструментами податкового стимулювання бізнесу в період дії воєнного стану, основними з яких стали: надання права на використання спрощеної системи оподаткування бізнесу (ФОП та юридичним особам) за ставкою 2% від обороту за правилами, встановленими для 3-ї групи платників єдиного податку, тобто із звільненням від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів; звільнення від обов'язкової сплати єдиного податку платників 1 та 2 групи спрощеної системи оподаткування.

Спрощену систему оподаткування використовують в основному фізичні особи-підприємці, частка яких у довоєнний період становить 90% від усієї кількості платників ЄП 1–3 групи.

Найбільшою групою учасників у групах 1 і 2 є сектори роздрібної та оптової торгівлі, включаючи ремонт автомобілів, на які припадає приблизно дві третини учасників і обсягу обороту. У групі 3 спостерігається галузевий зсув у бік професійних та ІТ-послуг. Найбільше в Україні підприємців, що обирають 2 та 3 групи єдиного податку. І це виправдано, оскільки перебування на цих групах дозволяє застосувати більше диференційовані види діяльності та отримувати більші доходи у межах граничного розміру. Проте, найбільше фіскальне значення для місцевих бюджетів України мають платники 3 групи, оскільки вони сплачують 5% податку від свого обороту (якщо вони не є платниками ПДВ), або 3%, якщо є платниками ПДВ.

Значні зміни спостерігаються у структурі платників єдиного податку саме 3 групи, яка була дещо «модернізована» у зв'язку із введенням особливого режиму справляння єдиного податку за ставкою 2% не тільки для суб'єктів мікробізнесу, що відповідають критеріальності за обсягом отриманого доходу, а й для інших підприємств-великодохідників.

Як показують дані аналізу платниками єдиного податку за ставкою 2% стали 265,5 тис. фізичних осіб-підприємців та 53,2 тис. підприємств. Вигідною ця система стала для юридичних та фізичних осіб-підприємців, які перебувають у 3 групі зі сплатою єдиного податку за ставкою 5% (без ПДВ).

За даними ДПС, правом зменшити єдиний податок з 5% до 2% скористалися 252 тис ФОПів – у п'ять разів більше, ніж компаній. Сума пільгового податку, який вони переказали до місцевих бюджетів, становила майже 3,9 млрд грн. Деякі пільги мали зворотний ефект. Наприклад, хоча ФОПи першої групи могли не платити єдиний податок, у січні-жовтні 2022 року вони переказали на 35% або на 88,5 млн грн більше, ніж за аналогічні місяці 2021 року. За десять місяців ФОПи першої та другої груп переказали до місцевих бюджетів 4,8 млрд грн. Зросли надходження і від єдиного соцвнеску, хоча від нього звільнили всіх ФОПів.

Перехід на ставку 2% дозволив великому бізнесу уникати сплати інших податків, які вони мали до цього сплачувати – податку на прибуток (18%) і ПДВ (20%). Чим більш прибуткова компанія, тим вигідніше їй, було переходити на спрощену систему оподаткування, аби платити лише 2% від доходу.

Можливістю мінімізувати податки активно скористались і представники ігрової індустрії. Представниками Київської школи економіки (KSE) зауважено, що правом застосування ставки 2% скористалися високомаржинальні бізнеси – ті, що займаються букмекерством і азартними іграми. Це призвело до зменшення надходжень і від податку на прибуток підприємств, і від ПДВ. За розрахунками податкового комітету ВРУ, через ставку 2% щомісяця держава не отримувала щонайменше 500-700 млн грн. При цьому близько 200 млн грн із цієї суми – втрати бюджету, пов'язані з використанням пільги гральним бізнесом. Хоча, ці суми загалом можуть бути й більшими за 10 млрд грн.

Отже спрощена система оподаткування є важливою складовою державної податкової політики стимулювання розвитку малого підприємництва та показує свою значимість у податкових надходженнях місцевих бюджетів. Введені

новації та подальше їх скасування у період воєнного стану призвели до зміни структури податкових надходжень, ускладнення процедури адміністрування податків і підготовки податкової звітності представниками бізнесу. Основою фіскальної значимості спрощеної системи оподаткування є надходження єдиного податку від фізичних осіб-підприємців. Відтак податкові реформації мають бути спрямовані саме на податкове стимулювання підприємців, які впроваджують стратегічно значимі та соціально значущі види економічної діяльності з метою стабілізації розвитку підприємницької діяльності, збільшення податкових надходжень та зростання добробуту як суб'єктів малого бізнесу, так і споживачів.

Інформаційні джерела:

1. Національна стратегія доходів до 2030 року. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/>. (дата звернення: 22.10.2024).
2. Скрипник С.В., Лавров Р.В., Шепель І.В. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Економіка та суспільство. 2023. Випуск 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61> (дата звернення: 22.10.2024).
3. Сушкова О. Є., Осадчий Є. С. Роль платників єдиного податку у формуванні фінансового-економічного потенціалу регіонів України. Ефективна економіка.2020. № 11 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8346> (дата звернення: 22.10.2024).

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Нагаєва Г.О., канд. екон. наук, доц.

Державний біотехнологічний університет

В умовах воєнного стану діяльність вітчизняних підприємств набула особливого характеру, тому виникла потреба у формуванні нових ефективних управлінських рішень у фінансовій сфері. Суб'єкти господарювання постали перед фактом потреби діяти в нових умовах, здійснювати виробничо-фінансову діяльність, виконувати фінансові зобов'язання та реагувати на ризики часто у форс-мажорних обставинах. Така ситуація накладає відбиток на управління фінансами і зумовлює пошук нових підходів до сутності фінансового менеджменту.

Науковці пропонують поглибити зміст понятійної категорії «фінансовий менеджмент» і викласти її таким чином: основний сегмент економічного управління підприємством створений з метою оптимізації результативності діяльності з урахуванням системи ризиків, котрі здатні мінімізувати втрати від впливу факторів транзитивної економіки та викликів спровокованих непередбачуваними подіями [1].

Однією з найбільших проблем суб'єктів господарювання у сучасних умовах залишається неефективне управління фінансовими ресурсами.